HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אהלים לנחלים דכתיב [1]כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע וגו' לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות: הקורא למפרע לא יצא וכו': רבי אמי ורבי אסי הוו קא קטרין ליה גננא לר' אלעזר אמר להו אדהכי והכי איזיל ואשמע מלתא דבי מדרשא ואיתי ואימא לכו אזל אשכחיה לתנא דקתני קמיה דר' יוחנן [א]קרא [א]וטעה ואינו יודע להיכן טעה (א) באמצע הפרק יחזור [ג]לראש בין פרק לפרק יחזור לפרק ראשון בין כתיבה לכתיבה יחזור לכתיבה ראשונה אמר ליה ר' יוחנן לא שנו אלא שלא פתח בלמען ירבו ימיכם אבל פתח בלמען ירבו ימיכם סרכיה נקט ואתי ואתא ואמר להו אמרו ליה [ג]אלו לא באנו אלא לשמוע דבר זה דיינו: **מתני'** [ב]האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה [ד][ג]חתן פטור מק"ש לילה הראשונה ועד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה ומעשה בר"ג שנשא אשה וקרא לילה הראשונה אמרו לו תלמידיו [ה]למדתנו רבינו שחתן פטור מק"ש אמר להם איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים אפי' שעה אחת: **גמ'** [ו]ת"ר האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך [ד]ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה ושאר כל האילנות יורדים למטה ומתפללין [ה]ובעל הבית בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו רמי ליה רב מרי ברה דבת שמואל לרבא תנן האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך אלמא לא בעי כונה ורמינהי הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו שנאמר שמע ישראל ולהלן הוא אומר [2]הסכת ושמע ישראל מה להלן בהסכת אף כאן בהסכת אשתיק א"ל מידי שמיע לך בהא א"ל הכי [ו]אמר רב ששת והוא שבטלין ממלאכתן וקורין והתניא [ז]בית הלל אומרים עוסקין במלאכתן וקורין לא קשיא הא בפרק ראשון הא בפרק שני [ח]ת"ר הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלין פתן (ב) ומברכין לפניה ולאחריה [י]ומתפללין תפלה של שמונה עשרה אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם והתניא מעין י"ח אמר רב ששת לא קשיא [ט]הא ר"ג הא ר' יהושע אי ר' יהושע מאי איריא פועלים אפילו כל אדם נמי אלא אידי ואידי ר"ג ולא קשיא [ח]כאן בעושין בשכרן כאן בעושין בסעודתן והתניא [י]הפועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל הבית קורין ק"ש ומתפללין ואוכלין פתן [ט]ואין מברכים לפניה [א] אבל מברכין לאחריה שתים כיצד [כ][י]ברכה ראשונה כתקונה שניה פותח בברכת הארץ וכוללין בונה ירושלים בברכת הארץ במה דברים אמורים בעושין בשכרן אבל עושין בסעודתן או שהיה בעל הבית מיסב עמהן מברכין כתיקונה: חתן פטור מק"ש: [ל]תנו רבנן [מ]בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן מכאן אמרו הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב מאי משמע אמר רב פפא כי דרך מה דרך רשות אף הכא נמי רשות מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי אם כן לימא קרא בלכת מאי בלכתך שמע מינה בלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת

אי

אהלים לנחלים. כנחלים נטיו כאהלים נטע: **אף [אהלים].** בתי מדרשות. אהלים לשון נטיעה נופלת בהם שנאמר ויטע אהלי אפדנו (דניאל יא): **קטרין ליה גננא.** קושרין לו חופה להשיאו אשה: **יחזור לראש.** כגון שהיה יודע שבפרק זה טעה ודלג אבל אינו יודע באיזה מקום בו טעה: **בין פרק לפרק.** שיודע שגמר הפרשה וצריך להתחיל פרשה אחרת ואינו יודע באיזה מהן: **יחזור לפרק ראשון.** להפסק ראשון (ג) והיה אם שמוע: **בין כתיבה לכתיבה.** שיודע שצריך לומר וכתבתם ואינו יודע אם ראשון אם שני: (ד) **וא"ר יוחנן.** לתנא וכו': **סרכיה נקט.** [י]אין לטעות מכאן עד אמת ויציב וא"צ לחזור אלא לאמת שהפרשה שגורה בפיו: **מתני' האומנין.** שהם עסוקים במלאכתן בראש האילן או בראש הנדבך והגיע זמן ק"ש קורין לשם מיד: **נדבך.** בנין של אבנים כמו נדבכין די אבן גלל (עזרא ו): **מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה.** דצלותא רחמי היא ובעי כוונה הלכך אין מתפללין בראש האילן ובראש הנדבך דמסתפי דילמא נפלי דאין יכולין לעמוד שם אלא על ידי הדחק ומחמת בעתותא לא מצי מכווני: **גמ' ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה.** בזמן שעוסקין בהן מפני שענפיהם מרובים ויכולין לעמוד שם שלא בדוחק ואין שם פחד ליפול לפיכך מתפללין בראשם אבל בשאר אילנות אין מתפללין: **בין כך ובין כך.** כלומר בין מתאנה בין משאר אילנות: **יורד ומתפלל.** דהא אינו משועבד למלאכה שהוא ברשות עצמו: **לפי שאין דעתו מיושבת עליו.** מבעתותו ואם הקלו אצל פועלים מפני בטול מלאכה לא הקלו אצל בעל הבית: **ברה דבת שמואל.** בכמה מקומות קרי ליה בר רחל ובת שמואל היתה ונשבית לבין העמים כדאמר בכתובות (דף כג.) ובא עליה אחד ונתעברה הימנו ואח"כ נתגייר ושמיה איסור כדאמרי' בב"ב (דף קמט.) רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה הוה לכך לא היה נקרא על שם אביו: **תנן האומנין קורין בראש האילן.** אפי' בזמן שהן עסוקין אלמא לא בעי כוונה: **שבטלין ממלאכתן וקורין.** כדי שיהו קורין בכוונה רשאין להיבטל ממלאכתן: **פרק ראשון.** פרשת שמע בעי כוונה: **קורין את שמע ומברכין לפניה ולאחריה.** כתקונה וכן בזמן תפלה: **אבל אין יורדין לפני התיבה.** אינן רשאין ליבטל ממלאכתן ולירד לפני התיבה לעשות שליח צבור שיש שם בטול מלאכה יותר מדאי: **מעין שמונה עשרה.** הביננו לדעת דרכיך כו' שכולל [ס] י"א ברכות בברכה אחת וג' ראשונות וג' אחרונות כהלכתן[ע]: **הא ר"ג הא רבי יהושע.** דתנן בפרק תפלת השחר (לקמן כח:) ר"ג אומר בכל יום ויום מתפלל אדם י"ח ברכות רבי יהושע אומר מעין י"ח: **עושין בשכרן.** שנוטלין שכר פעולתן לבד סעודתן צריכין למהר המלאכה ומתפללין מעין י"ח: **אבל עושין בסעודתן.** בשביל האכילה לבדה מתפללין י"ח: **והתניא.** בניחותא דיש חלוק בין עושין בשכרן לעושין בסעודתן: **ואין מברכין לפניה.** °שאינה מן התורה: **אבל מברכין לאחריה.** שהיא מן התורה דכתיב[פ] ואכלת ושבעת וברכת (לקמן דף מח:): **וכוללין.** [צ]שני ברכות באחת שברכת הארץ ובנין ירושלים דומות: **בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה.** כבר פירשתיה בפרק ראשון (דף יא.):

מתני'

אהלים לנחלים. פי' הקונטרס דכתיב כנחלים נטיו כאהלים נטע. ולי נראה דאהלים דהאי קרא לאו לשון אהל אלא לשון בשמים אלא נראה מדסמיך מה טובו אוהליך לכנחלים נטיו: **הקורא** את שמע ואינו יודע להיכן טעה חוזר לראש. פי' מטעם שאינו יודע מהיכן טעה אבל אם היה יודע מהיכן טעה שדלג תיבה או פסוק אינו צריך לחזור אלא מאותו פסוק ואילך וכן בהלל ומגילה: **מעשה** בר"ג שנשא אשה וקרא ק"ש בלילה ראשונה. לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אם גדול הוא ובוטח בעצמו שיוכל להתכוין והוא ראוי ליטול את השם[א] הרשות בידו: **לפי** שאין דעתו מיושבת עליו. ואם תאמר תיפוק ליה משום דאמרינן לעיל (דף י:) לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל. ויש לומר דהתם איירי על גבי כסא או ספסל אבל באילן שעלה שם לעשות מלאכתו הוי כמו עלייה: **הא** בפרק ראשון. לאו דוקא נקט פרק א'. דהיינו אליבא דרבא ורבא אמר לעיל (יג:) פסוק ראשון לבד והכי הלכתא: **אפי'** כל אדם נמי. וא"ת הא שאר כל אדם רשות ופועלים חובה. וי"ל דפשיטא ליה כיון שיכול לומר מעין י"ח אין זה שום חדוש אם הפועלים אומרים אפילו לכתחלה: [ק] **וחותם** בברכת הארץ. אע"ג דמדאורייתא הם. יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה הואיל וטרודים [ב]°במלאכת בעל הבית:

אי

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יג יד סמג עשין יח טור שו"ע או"ח סימן סד סעיף ג ג ד:

לה ב מיי' שם הלכה ד סמג שם טור שו"ע או"ח סימן סג סעיף ח:

לו ג מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה א סמג שם טור שו"ע או"ח סימן ע סעיף ג:

לז ד ה מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ח טור שו"ע או"ח סימן צ סעיף ג:

לח ו מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה ד סמג שם טוש"ע או"ח סימן סג סעיף ז:

לט [ז ח מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה ח] [טוש"ע או"ח סי' קי סעיף ב]:

ט מיי' פ"ב מהלכות ברכות הלכה ג:

מ י מיי' וסמג שם טור ושו"ע או"ח סימן קלא סעיף א:

◆

מוסף רש"י

סרכיה. מנהגו (ע"ז ל.). **חתן פטור מקריאת שמע.** קריאת שמע שאמרו חכמים, וזהו ק"ש של מטתו, אבל ק"ש של שחרית וערבית חייב (הפרדס עמ' יד, האורה ח"ב סי' ב, מחזור ויטרי סי' תסו, ולא מצינו בראשונים מי שפי' כן). **אם לא עשה מעשה.** פירוש משום דטריד במחשבת בעילת מצוה, אבל אם בעל חייב (שם ושם ושם). **לפי שאין דעתו מיושבת עליו.** לא הקלו אלא בעל הבית שהוא ברשות עצמו, ואפילו טבעה ספינתו כיס יש לו לכוין בתפילתו (או"ז סי' פב ופרי"ד בשם רש"י).

◆

רבינו חננאל

א"ל ר' יוחנן ל"ש אלא שלא פתח בלמען ירבו ימיכם אבל פתח בלמען ירבו ימיכם סרכיה נקט ואתי. ואמר ר' יוחנן ואם פתח זה הקורא למען ירבו ימיכם, ודאי בפרק שני עומד דלישנא דרושא נקטא, ואי לא חוזר לפרק ראשון. קרא וטעה יחזור למקום שטעה ואם אינו יודע באיזה מקום טעה יחזור לראש. **והתניא בית הלל אומרים עוסקין במלאכתן וקוראין. לא קשיא הא בפרק ראשון הא בפרק שני.** דלכו"ע אסור במלאכה בפרשת שמע, משום דהא משוי ליה עראי. **ת"ר הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית וכו'.** ואסיקנא פועלים העושין מלאכה לבעל הבית ב[סעוד]תן בלבד בלא שכירות, קורין ק"ש בעונתה ומתפללין י"ח ברכות כתיקנן, ואין יורדין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהן, ואם נוטלים שכר מבטלין וקורין פרק ראשון והשאר מתעסקין במלאכתן וקורין ומברכין לפניה ולאחריה ומתפללין מעין י"ח ברכות, ג' ראשונות וג' אחרונות הבינו באמצע, וכשאוכלין מברכין לאחריה שתי ברכות הין אחת כתיקנה והשניה פותח בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ. ואם היו עושין בסעודתן או שהיה בעל הבית מסב עמהן מברכין כתיקנן ארבע. ת"ר **בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט**

מסורת הש"ס

א) תוספתא פ"ב ה"ה, ב) לתחלת הפרק כצ"ל, ג) [לקמן כד: שבת מא.], ד) כתובות דף ו:, ה) נ"א לא, ו) תוספתא פ"ב ה"ח, ז) לעיל יא., ח) תוספתא פ"ב ה"ח, ט) [לקמן כח:], י) תוספתא פ"ה הכ"ה ע"ש, כ) לקמן דף מו., ל) לעיל דף יא. סוכה פ"ב דף כה. כתובות דף ו: (שמחו' פ"ו), מ) [עי' תוס' סוכה כה. ד"ה ובלכתך], נ) [עי' ברשב"א], ס) [כצ"ל וכ"ה בא"ז], ע) [לקמן כט.], פ) [דברים ח], צ) [צ"ל שתי], ק) [לכאורה צ"ל פותח אמנם גם הכ"מ פ"ב מהלכות ברכות דין ג' העתיק דברי תוס' הללו וחותם וכו' ולכן צ"ל דהיה הגי' לפניהם כמ"ש הטור סימן קלא שניה פותח וכו' וכולל וכו' וחותם בברכת הארץ], ר) נראה דכל הגהה זו היא אברייתא דלהלן. קהילות יעקב.

◆

תורה אור השלם

1. כִּנְחָלִים נִטָּיוּ כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים נָטַע יְיָ כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם: במדבר כד ו

2. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסְכֵּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כז ט

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' להיכן טעה יחזור לראש באמצע הפ' יחזור לתחלת הפרק בין פרק לפרק כצ"ל: (ב) שם ואוכלין פתן (ואין מברכין לפניה) תא"מ. ונ"ב האלפסי והאשר"י גורסי' ומברכין לפניה וכן הוא בטור בסימן קצ"א ל): (ג) רש"י ד"ה יחזור לפרק וכו' ראשון ויתחיל והיה אם: (ד) שם ד"ה ואמר ליה ר' יוחנן:

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ואין מברכין לפניה שאינה מן התורה. עי' לקמן (דף לה ע"א) תוס' ד"ה לפניו וד"ה אלא. ויומא (דף עו ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך. וסוכה (דף כו ע"ב) תוס' ד"ה ולא בירך. וחולין (דף קז ע"א) תוס' ד"ה ולא בירך: תוס' ד"ה וחותם כו' במלאכת בעה"ב. עי' לקמן (דף מו ע"א) תדע דהטוב והמטיב לאו דאורייתא שהרי פועלים עוקרים אותה. וצ"ע:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואין מברכין לפניה. נ"ב וכ"ה גירסת תוס' (ביומא ע"ט ע"ב ובסוכה כ"ו ע"ב ובחולין ק"ז ע"א) אבל גירסת רי"ף והגאונים ומברכין לפניה וכ"ה בתוספתא (כ"כ הרשב"א אבל ליתא בתוספתא שלנו):

◆

מוסף תוספות

א. ובתוס' רי"ש כתב, ואם אדם גדול רוצה ליטול השם כר"ג הרשות בידו ואין זה מעשה לסתור. ב. בתוס' רי"ש כתב, בשביל שישכירום בעלי בתים.

◆

רב נסים גאון

למה נסמכו אהלים לנחלים. והוא שנאמר בתורה (במדבר כד) משמו של בלעם מה טובו אהליך יעקב כנחלים נטיו:

לחתן מכאן אמ' הכונס את הבתולה פטור ואת האלמנה חייב וכו'. אוקימנא בכונס בתולה ומישום דטריד במצוה פטור, ודיקינן לה מדכתיב ודבר'[ת] בם בש'[בתך] ובל'[כתך] בד'[רך], כלומר אפי' בלכתך בדרך חייב אתה לדבר בם בדברי תורה, וכן [נ"א: והן] קרית שמע. ודיקינן מדלא כתיב בלכת בדרך אלא בלכתך, ש"מ בלכתך דידך לדבר הרשות אתה חייב לקרות קרית שמע, אבל בלכת לדבר מצוה פטור, ש"מ שהעוסק במצוה וטרוד פטור מק"ש. ודוקא בתולה דאיכא טירדא ומצוה הוא דפטור, אבל הכונס את האלמנה אע"ג דמצוה היא כיון דליכא טירדא חייב [דבעינן מצוה וטירדא]. וכן אבל וכיוצא בו דאיכא טירדא וליכא מצוה דחייב, דבעינן מצוה וטירדא. והכונס בתולה פטור מק"ש אם לא עשה מעשה עד מוצאי שבת שהן ד' לילות. אבל אבל חייב, דקימא לן כרב דאמר אבל חייב בכל מצוות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר.